

Peregrynacje maryjne na Pomorzu Zachodnim

Wprowadzenie

Trzechsetna rocznica koronacji Wizerunku Jasnogórskiego oraz setna rocznica Objawień Fatimskich zmuszają wielu do pogłębionej refleksji duchowej, ale także intelektualnej. Pomorze Zachodnie w średniowieczu żyło kultem Matki Bożej i pokryte było gęstą siecią kościołów i licznych sanktuariów maryjnych. Protestantyzm zniszczył te miejsca kultu; obrazy i figurki Matki Bożej słynącej łaskami zostały zniszczone. Zanikł kult Matki Bożej w Garnowie k. Chojny, Stargardzie Szczecińskim, Żabowie Wielkim k. Nowogardu, Binowie k. Szczecina, Mieszkowicach, Cedyni, Pelczycach i Wyszku k. Trzebiatowa.

Niestety, po II wojnie światowej te miejsca kultu już nie odżyły. Stąd też w czasie prowizorium kościelnego 1945-1972, kiedy całe Pomorze Zachodnie wchodziło w skład wielkiej administracji gorzowskiej, wierni udawali się do sanktuariów maryjnych położonych poza jej terytorium, a mianowicie do: Rokitna¹,

---

¹ Rokitno to wieś położona niedaleko Skwierzyny, należała od 1378 r. do cystersów, mających swe opactwo w Zemsku, a później w Bledzewie. To tam w rokitniańskiej świątyni jesienią 1669 r. został umieszczony obraz Matki Bożej przez opata bledzewskiego Jana Kazimierza Opalińskiego, który 4 marca 1670 r. został uznany przez Komisję Teologiczną – powołaną przez bp. poznańskiego Stefana Wierzbowskiego (1663-1687) – za cudowny. W przypadku pochodzenia obrazu istnieją dwie hipotezy. Według jednej z nich obraz Matki Bożej został przywieziony z Włoch przez wojewodę kaliskiego Piotra Opalińskiego z Bnina; według drugiej opinii – bardziej prawdopodobnej – obraz ten jest dziełem rosyjskiego malarza A. Rublowa. Jest on namalowany na desce z lipowego drzewa o wymiarach 40 x 27 cm. Przedstawia

Skrzatusza² i Paradyża³.

popiersie Matki Bożej na złoconym tle. Po II wojnie światowej został on oddany do kultu w pierwszych dniach sierpnia 1946 r. Do koronacji obrazu Matki Bożej w Rokitnie doszło zaś 18 czerwca 1989 r. B. Dratwa, *Sanktuaria diecezji gorzowskiej*, Gorzowskie Wiadomości Kościelne (dalej: GWK) (1976)3, 105; Archiwum Wyższego Seminarium Duchownego w Paradyżu (dalej: AWSDP), B. Dratwa, *Korzenie polskości i wiary. Sanktuaria diecezji gorzowskiej*, Konradowo 1980, 30, (mps); P. Socha, *Sanktuarium Matki Bożej w Rokitnie*, 426; Archiwum Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej w Zielonej Górze (dalej: ADZG), sygn. LR4, *Rokitno*, nr 1244, lata 1961-1980, *Sprawozdanie z badania technologicznego cudownego obrazu Matki Bożej z Rokitna, pow. Międzyrzecz*; P. Socha, *Sanktuarium Matki Bożej w Rokitnie*, w: P. Socha (red.) przy współpracy Z. Leca, *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na ziemi lubuskiej, Pomorza Zachodnim i północnym (1945-1995)*, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998, 443. Tej uroczystości poświęcone zostały 3 numery „Gorzowskich Wiadomości Kościelnych”. Zob. GWK (1989)9-12.

² Wierni z północnych części Pomorza Zachodniego udawali się też do sanktuarium w Skrzatuszu; obecnie leży ono w powiecie Wałcz, w woj. zachodniopomorskim, w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Skrzatusz zawdzięcza swój rozgłos dzięki słynącej łaskami piętnastowiecznej Piecie (drewnianej) wykonanej z drzewa lipowego. Przedstawia ona Matkę Bożą Bolesną trzymającą na swym łonie Zbawiciela. Pieta ta do 1575 r. zdobiła kościół w Mielęcinie k. Tuczna. W Skrzatuszu znalazła się w okresie reformacji. 13 listopada 1697 r. biskup poznański Jan Stanisław Witwicki ogłosił dekret uznający Figurę Matki Bożej Bolesnej ze Skrzatusza za cudowną. Kult szczęśliwie rozwija się tutaj po dzień dzisiejszy. Archiwum Parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu, A. Delerdt, *Historia cudownego obrazu MB Bolesnej Skrzatuskiej oraz opis cudów działających w Skrzatuszu, pisane w j. polskim w 1789*, rękopis; por. ADZG, *Kronika 10-lecia parafii ordynariatu gorzowskiego*, t. 5, nr 144, *Historia pierwszego dziesięciolecia parafii Rzym.-Kat. Pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu*, 1271.

³ Początki Paradyża należy wiązać z fundacją klasztoru cysterskiego w Gościkowie – 29 stycznia 1230 r. Obecny kompleks klasztorny w znacznej części pochodzi z połowy XVIII w. Składa się on z klasztoru, kościoła (o wymiarach: 54 m dł., 25 m szer., 17 m wys.) i ogrodu. 26 września 1952 r. dekretem władz kościelnych został tu utworzony Wydział Filozoficzny Gorzowskiego Wyższego Seminarium Duchownego, zaś od 1961 r. mieści się w Paradyżu całe seminarium. W bocznej barokowej kaplicy w południowo-wschodniej części kościoła znajduje się słynący cudami obraz Matki Bożej Paradyżskiej z Dzieciątkiem Jezus na ręku. Namalowany na płótnie o rozmiarach 75 x 60 cm, jest kopią cudownego obrazu Matki Bożej typu Hodogetria, jaki wykonać miał św. Łukasz. Wykonał go nieznanemu malarz włoski w Rzymie w 1650 r. Obraz ten został przywieziony do Paradyża przez bp. Z. Czyżowskiego ordynariusza kamienieckiego z okazji Roku Świętego. Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. 1, J. Zakrzewski (red.), Poznań 1877, nr 126; J. Swastek, *Opactwo w Paradyżu pod zarządem opatów polskiej narodowości (1558-1776)*, w: J. Karczewska (red.), *Opactwo cysterskie w Paradyżu. Jego rola w dziejach i kulturze pogranicza*, Zielona Góra 2004, 65; AWSDP, B. Dratwa, *Korzenie polskości i wiary. Sanktuaria diecezji gorzowskiej*, Konradowo 1980, 55, (mps); J.K. Sobociński, *Paradyż – placówka wychowawcza w latach 1834-1952*, w: P. Socha (red.) przy współpracy Z. Leca, *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na ziemi lubuskiej, Pomorza Zachodnim i północnym (1945-1995)*, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998, 37-69. Por. A. Baciński,

Kiedy powstała diecezja szczecińsko-kamieńska, nie było na jej terytorium żadnego sanktuarium. Dopiero bp Kazimierz Majdański i abp Marian Przykucki je erygowali. Obecnie archidiecezja szczecińsko-kamieńska posiada 6 sanktuariów maryjnych obejmujących cały obszar diecezji: południe Siekierki⁴, pas wschodni diecezji – Brzesko⁵, Choszczno⁶ i Resko⁷, północ diecezji –

Pielgrzymkowe miejsca maryjne, w diecezji gorzowskiej, cz. II, GWK (1958)3, 171; W. Strzyżewski, Paradyż, Dawne opactwo cysterskie, w: B. Światała (red.), Paradyż, klejnot architektury lubuskiej, Ząbki 2001, 11.

⁴ **Siekierki** – sanktuarium Nadodrzańskiej Królowej Pokoju – erygowane 1 lipca 1984 r. Tego dnia odbyło się uroczyste wprowadzenie obrazu – Śnieżnej Matki Pokoju, a zarazem zapoczątkowanie sanktuarium. Obraz dla Siekierki namalowała Elżbieta Werc-Czczot z Poznania w „Celi więziennej” prymasa Polski w Stoczku Warmińskim w 1980 r. 15 sierpnia 1985 r. ksiądz biskup nadał Matce Bożej w Siekierkach tytuł: „Nadodrzańskiej Królowej Pokoju”, zaś 19 stycznia 1986 r. została erygowana parafia, a 6 maja 1990 r. odbyła się konsekracja kościoła. Istnieje tutaj duchowe centrum Pamięci Narodowej, pamięci i ofiary Żołnierza Polskiego, na tyłu frontach, w tyłu miejscach i przez wszystkie wieki. Obecnie przy drodze leśnej łączącej sanktuarium z cmentarzem wojennym są stacje 20 tajemnic różańcowych z jednej strony i 9 tablic stanowiących drogę „Dona Nobis Pacem” – z życiorysami 121 polskich męczenników II wojny światowej oraz bł. Carla Lamperta. B. Wojtkiewicz, *Królowa Nadodrzańskich Łęgów, Sanktuarium w Siekierkach, Kościół nad Odrą i Bałtykiem (1992)19, 8; K. Majdański, Homilia wygłoszona podczas uroczystości konsekracji Sanktuarium Matki Bożej Nadodrzańskiej Królowej Pokoju w Siekierkach nad Odrą 6 maja 1990 roku, Prezbiterium (1990)5-6, 119-123.*

⁵ **Brzesko** – sanktuarium Matki Bożej Brzeskiej – zw. też Matką Bożą ludzi pracy, Matką Bożą sprawiedliwości społecznej i Opiekunką ludu wiejskiego – erygowane 8 grudnia 1992 r. Arcybiskup Marian Przykucki, erygując sanktuarium, wskazał na fakt, iż w czasach reformacji protestanci nie czcili figury Matki Bożej, ale ją szanowali. Kościół wybudowany został na przełomie XII i XIII w. Ołtarz główny pochodzi z 1613 r. Jest to tryptyk w renesansowej szafie z wczesnogotyckimi figurami. W środku figura NMP z Dzieciątkiem Jezus na ręku, stoi na sierpie księżycy – pochodzi ona z XIV w. M. Przykucki, *Dekret potwierdzający istnienie Sanktuarium Maryjnego w Brzesku, Szczecin, 8 grudnia 1992 r., Prezbiterium (1992)11-12, 328-329.*

⁶ **Choszczno** – sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy – erygowane 8 grudnia 1993 r. Kult Matki Bożej sięga tutaj XIII w. Słowianie w dawnych wiekach przybywali do Choszczna, aby wypraszać łaski dla ich trudnego życia. Kult trwał, mimo iż świątynia w czasie reformacji przeszła we władanie protestantów. Kościół pochodzi z XIV w. 8 grudnia 1975 r., gdy zakończono odbudowę i wyposażanie świątyni, odbyło się uroczyste poświęcenie kościoła, tj. ołtarza głównego, tabernakulum, ołtarza bocznego Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. 1 grudnia 1975 r. została przywieziona z kościoła św. Alfonsa w Rzymie kopia cudownego obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy. M. Przykucki, *Dekret ustanawiający Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Choszcznie, Szczecin 8 grudnia 1993 r., Prezbiterium (1993)11-12, 330-332.*

⁷ **Resko** – sanktuarium maryjne – erygowane 25 marca 1993 r. W oddalonym 5 km od Reska Święciechowie działała Fundacja św. Alojzego Gonzagi, założona ok. 1850 r. przez konwertytę Rudolfa Beckendorfa. Ośrodek posiadał sierociniec, prywatną szkołę podstawową z internatem, zakład przygotowujący dzieci do I Komunii św., szkołę gospodarstwa domowego na prawach państwowych z pensjonatem oraz szpital.

Trzebiatów⁸, a centrum – Szczecin⁹. Z pewnością te miejsca kultu wywierają coraz większy wpływ na pobożność maryjną, podtrzymywany przez liczne maryjne kościoły – 279¹⁰ – stanowiące świadectwo wiary i pobożności ludu Bożego, to jednak lud wierny pragnął spotkać się z Królową Polski w Jej Jasnogórskim Wizerunku czy też z Panią Fatimską. O tym traktuje niniejszy artykuł naukowy.

W ośrodku pracowały 23 siostry boromeuszki. Od początku istnienia Fundacji życie religijne ośrodka budowało się kultem Matki Bożej Niepokalanie Poczętej. Podczas działań wojennych kościół i klasztor w Święciechowie uległy zniszczeniu, a życie religijne przeniosło się do Reska. Tam też przeniesiono ocalały obraz. Umieszczono go w głównym ołtarzu reńskiego kościoła, wybudowanego pod koniec XIII w. M. Przykucki, *Dekret ustanawiający Sanktuarium Maryjne w Resku, Szczecin, 25 marca 1993 r.*, *Prezbiterium* (1993)3-4, 99-100.

⁸ **Trzebiatów** – sanktuarium Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny – erygowane 7 października 1996 r. Kult Matki Bożej w Trzebiatowie sięga XIV w. Wtedy to w latach 1303-1370 wybudowano wspaniałą świątynię pw. Najświętszej Maryi Panny. Na szczególną uwagę zasługuje obraz ołtarzowy z 1867 r., którego twórcą jest Ernest Dreger – najznakomitszy przedstawiciel katolickiego malarstwa kościelnego. Obraz o wymiarach 3,00 x 1,30 m przedstawia Matkę Bożą z wieńcem gwiazd nad głową, długimi włosami aż po pas, księżycem pod stopami, trzymającą w lewej ręce Dzieciątka Jezus. Uroczystość koronacyjna obrazu odbyła się 20 maja 2006 r. Odpust: Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny (11 października). M. Przykucki, *Dekret ustanawiający Sanktuarium Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny w Trzebiatowie, Szczecin, 7 października 1996 r.*, *Prezbiterium* (1996)9-10, 292-294; G. Wejman, *Kult maryjny w Trzebiatowie*, *Rocznik Skrzatuski*, T. I, Koszalin 2013, 117-135.

⁹ **Szczecin**, os. Słoneczne – sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej – erygowane 15 sierpnia 1988 r. Króluje tutaj figura Matki Bożej Fatimskiej, którą jako pierwszą w Polsce pośród figur fatimskich koronował papież Jan Paweł II. Sanktuarium zostało powołane przy parafii Niepokalanego Serca NMP, jako wotum wdzięczności za ocalenie życia papieżowi Janowi Pawłowi II w czasie zamachu 13 maja 1981 r. oraz jako dziękczynienie za objawienia Matki Bożej w całym świecie. W kaplicy sanktuarium jest umieszczona figurka Madonny z Fatimy koronowana 11 czerwca 1987 r. w Szczecinie przez papieża Jana Pawła II. A. Offmański, A. Steckiewicz, *Sanktuarium maryjne na osiedlu Słonecznym w Szczecinie*, *Prezbiterium* (1988)7-9, 68-70.

¹⁰ W tej liczbie 41 dedykowanych jest Najświętszej Maryi Pannie Częstochowskiej (Jasnogórskiej) i 5 Najświętszej Maryi Pannie Fatimskiej. A. Krzystek, *Tytuły kościołów archidiecezji szczecińsko-kamińskiej – świadectwo wiary i pobożności ludu Bożego*, *Colloquia Theologica Ottoniana* (2011)2, 88. Na 741 kościołów archidiecezji 160 odnosi się bezpośrednio do Trójcy Przenajświętszej, Pana naszego Jezusa Chrystusa pod wezwaniem tajemnicy z Jego życia lub imienia i Ducha Świętego, co stanowi 21,6% ogółu; 279 dedykowanych jest Najświętszej Maryi Pannie, co stanowi 37,6% ogółu, a 302 poświęconych jest świętym i błogosławionym, co stanowi 40,8% wszystkich kościołów. A. Krzystek, *Tytuły kościołów*, 87 [81-104].

1. Peregrynacja maryjna w ramach gorzowskiej administracji apostolskiej

1.1. Obrazu rokitniańskiego

Jednym z najważniejszych wydarzeń w historii administracji apostolskiej w Gorzowie Wlkp. było ogłoszenie 15 sierpnia 1946 r. Matki Bożej Rokitniańskiej Patronką administracji. Ogłoszenie to poprzedziła piesza procesja z Rokitna do Gorzowa Wlkp. i całonocne czuwanie w katedrze¹¹ oraz Msza św. na placu przy ul. Jagiełły (obecnie ul. Kosynierów Gdyńskich)¹²; uczestniczyło w niej 50 tys. osób. Mszy św. przewodniczył ks. inf. E. Nowicki, a słowo Boże wygłosił o. Chrobak T.J. Ołtarz został zaprojektowany i wykonany przez Stefana Feniuka, plastyka szkoły lwowskiej¹³. Głównym punktem uroczystości był akt poświęcenia administracji apostolskiej Niepokalanemu Sercu Maryi¹⁴. Ksiądz administrator apostolski dr Edmund Nowicki wypowiedział wówczas słowa aktu oddania się narodu polskiego Niepokalanemu Sercu Maryi¹⁵.

¹¹ Archiwum prywatne autora, J. Anczarski, *Początki diecezji gorzowskiej, cz. I, Rządcy diecezji gorzowskiej*, 85 i 176, (mps).

¹² P. Socha, *Sanktuarium Matki Bożej w Rokitnie*, 437 podaje Park Słowiański jako miejsce zgromadzenia. Natomiast K. Kamińska (red.), *Madonna z Rokita*, Gorzów Wlkp. 1997, 61 uważa, że podane w Tygodniku Katolickim miejsce *park przy Alei Przemysława* – odczytane błędnie jako Park Słowiański nie byłoby w stanie pomieścić takiej liczby wiernych. Chociaż sama przyznaje, że trudno dzisiaj zweryfikować tamte informacje i ustalić miejsce celebry.

¹³ K. Kamińska (red.), *Madonna z Rokita*, 60 podaje, iż autorem ołtarza był inż. Skrabacz.

¹⁴ E. Nowicki, *Rozporządzenie w sprawie ofiarowania parafii Niepokalanemu Sercu Najśw. Marii Panny*, Zarządzenia Administracji Apostolskiej Kamińskiej, Lubuskiej i Prałatury Piłskiej (dalej; ZAA) (1946)5, 27-30. A. Jedliński, *Gorzów pod znakiem Marii*, Tygodnik Katolicki (1946)14, 1.

¹⁵ Cały tekst *Aktu poświęcenia się narodu polskiego Niepokalanemu Sercu Najświętszej Marii Panny* znajduje się w ZAA (1946)4, 11-12.

Decyzja o poświęceniu narodu polskiego Niepokalanemu Sercu Maryi zapadła na Jasnej Górze podczas plenarnej Konferencji Episkopatu Polski, która miała miejsce w dniach 3-4 października 1945 r., a więc w pierwszych miesiącach po zakończeniu działań wojennych i u progu życia Kościoła w zupełnie nowej sytuacji. Akt ten był przygotowywany w konspiracji, gdyż w Polsce Matkę Bożą Fatimską uważano za „wroga systemu socjalistycznego”. Wiadomość o planowanym poświęceniu przekazywano drogą osobistych kontaktów. Pierwsza oficjalna informacja pojawiła się dopiero w Liście Pasterskim Episkopatu Polski na Wielki Post 1946 r. Kard. August Hlond zabiegał o to, by Polska dobrze się przygotowała do tego poświęcenia. Miało ono przebiegać trójetapowo: w parafiach, w diecezjach i podczas centralnych uroczystości na Jasnej Górze. Do uroczystości parafialnych przygotowywano się już od Wielkiego Postu 1946 r., a miały one miejsce 7 lipca, diecezjalne zaś 15 sierpnia. 6 czerwca 2017 r. Episkopat Polski w sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej na Krzeptówkach

Echo tamtego poświęcenia¹⁶ mocno wybrzmiało na Pomorzu Zachodnim zarówno w 1988¹⁷, jak i w 2014 r.¹⁸ poprzez ustanowienie nowych sanktuariów

w Zakopanem dokonał Aktu Poświęcenia Kościoła w Polsce Niepokalanemu Sercu Maryi, który został ponowiony w diecezjach, parafiach i rodzinach 8 września 2017 r.

¹⁶ Tutaj należy powiedzieć, że w 1947 r. zaczyna się seria międzynarodowych podróży Pielgrzymującej Dziewicy z Fatimy. Szacuje się, że przed tą figurą z Fatimy modliło się 300 mln ludzi różnych ras i religii. Matka Boża Fatimska była szczególnie ciepło przyjmowana przez muzułmanów, buddystów, hindusów i szyitów. Figura była obecna w Rzymie 1 listopada 1950 r., kiedy Pius XII uroczystie ogłaszał dogmat Wniebowzięcia Matki Bożej. T. Tindal-Robertson, *Krew i nadzieja. Orędzie fatimskie w nauczaniu papieża*, Szczecinek 2012, 77-78.

¹⁷ 15 sierpnia 1988 r. zostało erygowane sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej na os. Słonecznym w Szczecinie. Drewniana figurka Pani Fatimskiej wysokości 120 cm jest darem ruchu maryjnego z USA i Francji znanego w świecie pod nazwą Błękitnej Armii Maryi (Błękitną Armię, zwaną dziś Światowym Apostolatem Fatimskim). Figura (wykonana w Fatimie) otrzymała już wtedy pozłacaną koronę wykładaną szlachetnymi kamieniami. Odbiór figury nastąpił 11 października 1985 r., jednak nie trafiła ona od razu do Szczecina. Pan Anatol Kaszczuk, wioząc z Fatimy Figurę wraz z koroną, po drodze trafił do Rzymu, gdzie wraz z Błękitną Armią z Paryża 10 listopada 1985 r. został przyjęty przez Ojca świętego. Po zakończeniu audjencji (w Sali Klementyńskiej), w której brało udział ok. 500 Polaków, Jan Paweł II poinformowany o intencji ofiarodawców poświęcił figurę Matki Bożej Fatimskiej. Sekretarz Ojca świętego ks. Stanisław Dziwisz wręczył panu Anatolowi różaniec. Figura została przywieziona do Szczecina 21 listopada 1985 r. i odtąd miała swoje miejsce w tymczasowej kaplicy św. Kazimierza. Dnia 1 stycznia 1986 r. w uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki – ordynariusz diecezji bp Kazimierz Majdański przy udziale wiernych intronizował Figurę Pani Fatimskiej. Korona – dar Błękitnej Armii – została zatrzymana do czasu uroczystego jej założenia po odpowiednim przygotowaniu mieszkańców Szczecina i diecezji. Do Rzymu wysłano dokumentację na temat Figury oraz prośbę o Jej koronację. Do Kurii Biskupiej w Szczecinie 4 kwietnia 1986 r. wpłynął z Rzymu dekret Kongregacji Kultu Bożego zezwalający na koronację „*nomine et auctoritate Summi Pontificis*” figury Matki Bożej Fatimskiej. Wizyta Ojca świętego w Szczecinie 11 czerwca 1987 r. stała się niecodzienną okazją do uroczystej koronacji. G. Wejman i A. Rasmus (oprac.), *Jan Paweł II w Szczecinie*, Szczecin 2002, 25-26.

¹⁸ 4 października 2014 r. abp Andrzej Dziega ustanowił, przy parafii pw. św. Tomasza Apostoła w Szczecinie, Sanktuarium Dzieci Fatimskich. Do tego nowo powstającego sanktuarium kard. Carlosa Amigo Vallejo z Sewilli poświęcił w Fatimie figurę Pani z Fatimy, zaś papież Benedykt XVI 8 października 2008 r. na Placu św. Piotra w Rzymie pobłogosławił koronę i różaniec, wypowiadając przy tym publicznie przesłanie: „*Pozdrawiam Polaków. Witam pielgrzymów ze Szczecina, którzy przygotowują się do koronacji figury Matki Bożej Fatimskiej. Jej opiece powierzam was tu obecnych, wasze rodziny i cały Kościół w Polsce*”. Dnia 9 września 2012 r. podczas nabożeństwa fatimskiego bp Antonio Marto – biskup Fatimy uroczystie wprowadził relikwie Dzieci Fatimskich do kaplicy św. Tomasza Apostoła w Szczecinie. P. Placzek, *Ustanowienie Sanktuarium Dzieci Fatimskich w Szczecinie*, KnOiB-Niedziela (2014)44, V. 9 września 2017 r. miała miejsce uroczysta konsekracja nowo budowanej świątyni – na wzór fatimskiej kaplicy – i uroczysta instalacji figury Pani Fatimskiej.

maryjnych, jak i też w latach 2014-2017 – w trakcie przeprowadzenia Misji Fatimskich we wszystkich 173 parafiach archidiecezji¹⁹.

1.2. Obrazu jasnogórskiego

Przed Millennium Chrztu Polski odbyła się na terenie administracji gorzowskiej od 29 października 1961 r. do 10 lutego 1963 r. peregrynacja kopii cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. W dniach 7 i 8 listopada 1961 r. oraz 14 i 15 listopada 1961 r. miała miejsce pielgrzymka księży ordynariatu gorzowskiego na Jasną Górę²⁰. Natomiast 29 września 1964 r. odbyła się diecezjalna pielgrzymka wiernych na Jasną Górę jako forma podziękowania za dar nawiedzenia²¹.

Przeszło półtoraroczne nawiedzenie parafii na terytorium administracji rozpoczęło się w Człuchowie (obraz przybył z Chojnic z diecezji chełmińskiej), a zakończyło w Zielonej Górze (obraz został przekazany do Żagania, archidiecezja wrocławska)²².

Peregrynację obrazu w administracji poprzedziły duszpasterskie przygotowania. Zagadnieniu peregrynacji poświęcono w 1961 r. jesienną konferencję rejonową. Zaproszono na nią z wykładami biskupów: Tomasza Wilczyńskiego z Olsztyna i Bernarda Czaplńskiego z Pelplina. Głosili oni referaty w pięciu miejscowościach administracji. Nawiedzenie kopii obrazu było poprzedzone przynajmniej trzydniowymi rekolekcjami. Zaproszono w tym celu do parafii rekolekcyjnych z rodzin zakonnych: bernardynów, chrystusowców, dominikanów, franciszkanów, jezuitów, kapucynów, Księża Misjonarzy św. Wincentego à Paulo, Misjonarzy Świętej Rodziny, oblatów, paulinów, redemptorystów, salezjanów, saletynów, werbistów i zmartwychwstańców. Ksiądz bp W. Pluta wystosował 7 października 1961 r. list pasterski do wiernych na temat peregrynacji²³. Kapłani otrzymali „Instrukcję dotyczącą peregrynacji kopii cudownego obrazu

¹⁹ Ośmiiodniowe Misje Fatimskie w archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej zostały przeprowadzone od 8 grudnia 2014 r. do 13 października 2017 r. Misjonarzami byli kapłani diecezjalni i zakonni pracujący na terenie archidiecezji; G. Wejman, *Aktualność „Oređzia wieku”*, Rocznik Skrzatunki 5(2017)132-135.

²⁰ ADZG, WD, nr 1815, *Pielgrzymka dla księży diecezji gorzowskiej na Jasną Górę – listopad R.P. 1961*, rok 1961 (mps); *Pielgrzymka księży diecezji gorzowskiej na Jasną Górę – listopad R.P. 1961* -, GWK (1962)7, 194.

²¹ Archiwum Archidiecezjalne w Szczecinie, *Diecezjalna Pielgrzymka na Jasną Górę 1964*.

²² P. Socha, *Nawiedzenie kopii cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, w: P. Socha (red.) przy współpracy Z. Leca, *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na ziemi lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym*, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1988, 446-448.

²³ W. Pluta, *List pasterski*, GWK (1961)8, 276-280.

Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji gorzowskiej”²⁴. Podano w niej obowiązki dziekanów, księży proboszczów, omówiono przygotowanie związane z nawiedzeniem obrazu (dalsze, bliższe i bezpośrednie) oraz szczegółowo omówiono w niej sam dzień nawiedzenia obrazu w parafii.

Powitanie kopii cudownego obrazu Matki Bożej Częstochowskiej miało miejsce o godz. 14.00 w Uroczystość Chrystusa Króla w parafii św. Jakuba Ap. w Człuchowie. Następnie cudowny obraz, w ciągu 454 dni, nawiedził w ramach 37 dekanatów i 438 miejscowości²⁵ – łącznie 445 kościołów, w tym 80 kościołów filialnych²⁶, zaś w granicach późniejszej diecezji szczecińsko-kamieńskiej – 129, w tym 4 filialne: Gryfice (9), Kamień Pomorski (13)²⁷, Nowogard (14), Szczecin-Miasto (13), Szczecin-Glinki (7), Szczecin-Dąbie (8), Stargard Szcz. (14), Drawsko (3)²⁸, Strzelce Krajeńskie (2 parafie Breń i Bierzwnik) Choszczno (10, bez Kalisza Pomorskiego), Pyrzyce (14)²⁹, Gryfino (7), Chojna (8), Myślibórz (11).

Z kroniki nawiedzenia³⁰ dowiadujemy się, że w czasie rekolekcji poprzedzających nawiedzenie obrazu spowiadało 3351 kapłanów, w dniu nawiedzenia spowiadało 2818 kapłanów, a w nocy nawiedzenia – 1312 kapłanów. Z sakramentu pokuty skorzystało ok. miliona wiernych; rozdano ok. 2 miliony komunii św., ślub kościelny zawarło 1281 małżeństw żyjących dotąd w związkach cywilnych. Pojednało się około 1000 osób zwaśnionych i skłóconych w rodzinie i sąsiedztwie. Bardzo liczni wierni podpisali przyrzeczenie abstynencji stałej lub czasowej³¹. Wielu duszpasterzy przed nawiedzeniem kopii obrazu przeprowadziło kosztowne remonty świątyń, a parafie zaopatrzyli ich w szaty i naczynia liturgiczne.

²⁴ *Instrukcja dotycząca „Peregrynacji” kopii cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji gorzowskiej*, GWK (1961)8, 280-287. Ksiądz J. Anczarski, dyrektor Wydziału Duszpasterskiego, przygotował teczkę pt. „Jasnogórska Pani, nawiedza swój lud”, w której zawarł 22 czytanki o Nawiedzeniu Obrazu. Materiał ten niemal w całości wykorzystwała diecezja wrocławska.

²⁵ *Plan peregrynacji Obrazu MB Częstochowskiej c.d.*, GWK (1962)6, 188.

²⁶ Por. ADZG, *Kronika 10-lecia parafii ordynariatu gorzowskiego*, t. 5, nr 144, ks. J. Anczarski, *Praca ks. Józefa Anczarskiego w Kurii Biskupiej i w diecezji gorzowskiej w latach: 29 XII 1950-30 VI 1963*, Gorzów Wlkp. 1963, 77; J. Anczarski, *Nawiedzenie Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w diecezji gorzowskiej 29 X 1961 – 10 II 1963*, GWK (1963)5, 133.

²⁷ *Plan nawiedzenia Obrazu MB Częstochowskiej parafii diecezji gorzowskiej*, GWK (1961)9, 304-306.

²⁸ W dekanacie było 11 parafii, w tym 8 należy obecnie do diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej. Te parafie to: Storkowo, Zajezerze i Węgorzyno. *Plan peregrynacji Obrazu MB Częstochowskiej c.d.*, GWK (1962)2, 51.

²⁹ *Plan peregrynacji Obrazu MB Częstochowskiej c.d.*, GWK (1962)2, 49-53.

³⁰ ADZG, WD, nr 2544, *Kronika nawiedzenia*, część X, *Diecezja gorzowska*. Kronika liczy 115 stron maszynopisu.

³¹ ADZG, WD, nr 2544, *Kronika nawiedzenia*, część X, *Diecezja gorzowska*; J. Anczarski, *Nawiedzenie Obrazu*, 137.

Zakończenie nawiedzenia odbyło się w kościele Matki Bożej Częstochowskiej w Zielonej Górze. Mszę św. odprawił bp J. Stroba, a kazanie wygłosił kard. S. Wyszyński, prymas Polski³². W pożegnaniu obrazu Matki Bożej wzięło udział 16 biskupów: abp B. Kominek, bp A. Wronka, bp W. Urban i bp P. Latusek z Wrocławia, bp F. Jedwabski i bp T. Etter z Poznania, bp J. Groblicki z Krakowa, bp L. Karczmarek z Gdańska, bp J. Ablewicz i bp M. Blecharczyk z Tarnowa, bp J. Jaroszewicz i bp E.J. Muszyński z Kielc, bp J. Bieniek z Katowic oraz biskupi: W. Pluta, J. Stroba i I. Jeż z Gorzowa Wlkp. i ok. 100 kapłanów oraz bardzo liczni wierni. Słowo pożegnania wygłosił bp W. Pluta. Podziękował Matce Bożej za wielkie dzieła, jakie dokonywały się przez czas nawiedzenia na ziemi udręczonej bólem i walką o prawdę i miłość Bożą. Podziękował też misjonarzom, kapłanom i wiernym za odnowienie sumień. Dla utwierdzenia dzieła Maryi w sercach diecezjan zapowiedział przybycie do każdej rodziny Jej Syna Jezusa Chrystusa w formie intronizacji Serca Pana Jezusa w rodzinach³³; intronizację prowadzili w parafiach ojcowie jezuici w rocznicę nawiedzenia Obrazu Matki Bożej.

Po zakończeniu nawiedzenia wszystkie parafie przysłały do kurii diecezjalnej w Gorzowie Wlkp. sprawozdania z nawiedzenia. Napłynęło w sumie blisko 400 sprawozdań. Ksiądz dyrektor Wydziału Duszpasterskiego opracował dla prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego i Instytutu Maryjnego diecezjalne sprawozdanie zatytułowane: „Nawiedzenie Obrazu M. Boskiej Częstochowskiej w diecezji gorzowskiej: 29 X 1961 – 10 II 1963”. Zawierało ono 26 stron maszynopisu. W Częstochowie powiedziano bp. I. Jeżowi z Gorzowa Wlkp., że sprawozdanie z ordynariatu gorzowskiego było najlepsze ze wszystkich dotychczasowych sprawozdań. Na temat nawiedzenia rekolekcjoniści wyrażali się bardzo pochlebnie³⁴.

2. Peregrynacja w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej

Duszpasterstwo maryjne w diecezji korzystało z różnych form. Były to: coroczna pielgrzymka na Jasną Górę, urządzenie uroczystości Matki Kościoła – patronki diecezji, obchodzenie odpustów maryjnych w dekanatach oraz pielęgnowanie ruchów maryjnych czy też piesze pielgrzymki na Jasną Górę

³² S. Wyszyński, *Gody w Kanie*, GWK (1963)4, 97-102.

³³ W. Pluta, *Kazanie wygłoszone w dniu 10 II 1963 r. w Zielonej Górze przez J.E. Ks. Biskupa Ordynariusza Gorzowskiego z okazji zakończenia peregrynacji Obrazu Matki Boskiej*, GWK (1963)4, 102-107.

³⁴ ADZG, *Kronika 10-lecia parafii ordynariatu gorzowskiego*, t. 5, nr 144, ks. J. Anczarski, *Praca ks. Józefa Anczarskiego w Kurii Biskupiej i w diecezji gorzowskiej w latach: 29 XII 1950-30 VI 1963*, Gorzów Wlkp. 1963, 88.

przed tron Matki Bożej Częstochowskiej³⁵; potem, kiedy powstały sanktuaria maryjne w diecezji – do nich. Jednakże jednym z istotnych elementów tegoż duszpasterstwa były peregrynacje.

2.1. Obrazu Jasnogórskiej Pani

Najświętsza Maryja Panna Matka Kościoła będąca patronką diecezji mocno wpisała się w jej dzieje poprzez peregrynację. W okresie rządów bp. Kazimierza Majdańskiego diecezję odwiedziła trzykrotnie Matka Boga w swym Jasnogórskim Wizerunku (1982, 1983 i 1990/1991 r.).

Pierwsza miała miejsce w bolesnym czasie dla Ojczyzny – w czasie stanu wojennego – w dniach od 21 do 28 kwietnia 1982 r.³⁶ Biskup K. Majdański już 4 marca napisał list pasterski³⁷, a 12 marca wydał Instrukcję duszpasterską o przygotowaniu i przebiegu nawiedzenia³⁸.

W liście pasterskim pasterz diecezji zawarł program obejmujący poczwórny wymiar: posłannictwa wiary na Pomorzu Zachodnim, sprawiedliwej odnowy społecznej, rodziny i życia kapłańskiego i nowego seminarium duchownego. A w instrukcji wskazał, aby przygotowania objęły wszystkie stany, zarówno dzieci, jak i młodzież oraz studentów i dorosłych poprzez misje, rekolekcje, okolicznościowe kazania, katechezy, a nade wszystko spowiedź św.

W dniach 21-22 kwietnia odbyła się pielgrzymka diecezjalna na Jasną Górę. Zgromadziła ona licznych kapłanów i niespodziewanie dużą liczbę wiernych³⁹. Pielgrzymi po nocnym czuwaniu o godz. 5.00 wyruszyli do diecezji – do katedry z Wizerunkiem Jasnogórskim⁴⁰.

Powitanie przez bp. K. Majdańskiego kapłanów i wiernych miało miejsce na granicy diecezji w Ściechowie. Kolejną stacją były Lipiany, a kolejną Pyrzyce i Studzienka chrzcielna. Szczecin witał Cudowny Obraz już w Płoni. Powitanie w katedrze miało miejsce o godz. 18.00. Czuwanie trwało do 28 kwietnia do

³⁵ R. Masalski, *Dzieje diecezji szczecińsko-kamieńskiej 1972-1992*, Szczecin 2016, 405-407.

³⁶ K. Majdański, *Instrukcja duszpasterska o przygotowaniu i przebiegu nawiedzenia obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w katedrze szczecińskiej 21-28 kwietnia 1982 r.*, Prezbiterium (1982)5, 139-145.

³⁷ K. Majdański, *List pasterski biskupa szczecińsko-kamieńskiego o przybyciu Jasnogórskiego Obrazu Nawiedzenia do katedry św. Jakuba Apostoła w Szczecinie*, Prezbiterium (1992)3, 87-91. List był odczytany z ambon w IV Niedzielę Wielkiego Postu – 21 marca 1982 r.

³⁸ K. Majdański, *Instrukcja duszpasterska o przygotowaniu i przebiegu nawiedzenia obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w katedrze szczecińskiej 21-28 kwietnia 1982 r.*, Prezbiterium (1982)5, 139-145.

³⁹ Pielgrzymka rozpoczęła się od Drogi Krzyżowej, po której był Apel Jasnogórski.

⁴⁰ *Nawiedzenie Wizerunku Matki Bożej Jasnogórskiej w katedrze szczecińskiej (21-28 IV 1982 r.)*, Prezbiterium (1982)5, 169.

godz. 5.00. W tym czasie były celebrowane trzy Msze św. na dobę, a każdego dnia czuwały wszystkie parafie Szczecina i wierni wszystkich dekanatów diecezji. Nadto swoje czuwanie mieli: osoby starsze i wolne od pracy ze Szczecina, rodziny i dzieci, stoczniowcy, portowcy, ludzie morza i ludzie pracy, a także kapłani i rodziny. Dzień kapłański został wyznaczony na 24 kwietnia. W tym dniu o godz. 16.30 odbyły się święcenia kapłańskie, a wcześniej o godz. 16.00 miało miejsce poświęcenie placu budowy Wyższego Seminarium Duchownego przy ul. Akademickiej (obecnie Papieża Pawła VI). Na niedzielę wyznaczony był dzień poświęcony rodzinie i błogosławieństwu dzieci. W tym też dniu nastąpił Akt Oddania diecezji Matce Bożej⁴¹; ten sam, jaki wypowiedział pasterz diecezji na Jasnej Górze 21 kwietnia (Akt ten, podpisany przez wszystkich biskupów i posługujących w diecezji przedstawicieli duchowieństwa, został złożony na Jasnej Górze wraz z wotum od wszystkich pielgrzymów – krzyżem biskupim). Ważnym wydarzeniem – podkreślającym troskę o rodzinę – było poświęcenie Domu Samotnej Matki w Karwowie (24 kwietnia).

Obraz wrócił do Częstochowy⁴² trasą poprzez Wolin, Kamień, Golczewo, Nowogard, Stargard Szcz. i Choszczno. Pożegnanie miało miejsce na granicy diecezji w Łubiance. Wszędzie Obraz zęgały nieprzebrane rzesze wiernych.

Peregrynacja ta odbyła się w roku 10. rocznicy erygowania diecezji. Obraz otoczony był przez tłumy, które w dzień i noc wypełniały katedrę – mimo godziny policyjnej. W ostatnim dniu pobytu Obrazu w diecezji biskup wydał *Instrukcję duszpasterską*, w której zalecił, aby począwszy od 9 maja kapłani z wiernymi odmawiali modlitwę: „Duch Święty, umocnij w nas dary, które Matka Najświętsza wyprosiła w czasie swego nawiedzenia naszej diecezji”⁴³.

Drugi raz Wizerunek Pani Jasnogórskiej peregrynował po diecezji od 21 do 28 lipca 1983 r.; w tym czasie do 26 lipca nawiedził parafie nadbałtyckie i nadodrzańskie, a od 26 lipca był w katedrze⁴⁴. Peregrynacja odbyła się w Roku Jubileuszu Odkupienia i bezpośrednio po II pielgrzymce papieża Jana Pawła II do Ojczyzny pod hasłem: „Otwórzmy drzwi Matce Odkupiciela”, również w nowej rzeczywistości po zniesieniu stanu wojennego. W liście pasterskim z dnia 6 lipca (odczytanego 10 lipca) pasterz diecezji wskazał na cztery rady, które przekazał Polsce Jan Paweł II: pojednanie, modlitwa za Kościół w Polsce, powołania

⁴¹ K. Majdański, *Akt Oddania Jasnogórskiej Matce Kościoła i Królowej Polski diecezji szczecińsko-kamińskiej*, Prezbiterium (1982)5, 146-155.

⁴² Odwieźli go bp Jan Gałecki i członkowie Kamińskiej Kapituły Kolegiackiej.

⁴³ *Nawiedzenie Wizerunku Matki Bożej Jasnogórskiej w katedrze szczecińskiej (21-28 IV 1982 r.)*, Prezbiterium (1982)5, 171.

⁴⁴ *Instrukcja duszpasterska na okres przygotowania i przeprowadzenia Nawiedzenia Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej 21-28 VII 1983*, Prezbiterium (1983)7-8, 258-265.

kapłańskie i dar wolności⁴⁵. Peregrynację poprzedziło triduum w całej diecezji w dniach 18-20 lipca; I dnia – dziękowano za II pielgrzymkę Ojca świętego do Ojczyzny; II dnia – odprowadzono nabożeństwo pokutne w intencji godnego przyjęcia Roku Świętego w parafiach i diecezji; III dnia – dziękowano za polskich świętych – św. Maksymiliana, bł. Urszuli, bł. Rafała i bł. Alberta⁴⁶.

Peregrynacja rozpoczęła się w Mrzeżynie (Obraz został przywieziony z Kołobrzegu). Następnie droga wiodła przez Trzebiatów (jeszcze 21 lipca), Niechorze, Pogorzelice, Rewal, Pobierowo, Dziwnówek i Dziwnów (22 lipca); Międzywodzie, Międzyzdroje, Świnoujście-Warszów, Świnoujście – parafia MB Gwiazdy Morza i Świnoujście – parafia Chrystusa Króla (23 lipca); Wolin, Nowe Warpno (przejazd przez Głębokie, Pilchowo i Jasienicę), Trzebież, Police (24 lipca); Kołbaskowo, Radziszewo, Gryfino, Widuchowa, Krajnik Górny (stacja w Ognicy) (25 lipca); Cedynia, Stara Rudnica (Siekierki), Stare Łysogórski, Czelin Mieszkowice Namysłin, Dębno, Szczecin – katedra (26 lipca), Szczecin – katedra (27 lipca); Szczecin – katedra, Dębno – parafia Świętych Apostołów Piotra i Pawła, Sabinowo i przekazanie Obrazu diecezji gorzowskiej (18 lipca)⁴⁷. Na spotkanie z Wizerunkiem Jasnogórskim pielgrzymowały sąsiednie dekanaty, a w Szczecinie – wszystkie parafie miasta.

W sumie Obraz odwiedził 26 kościołów, skupił ludzi na czuwaniu na placu budowy kościoła w Pobierowie i uświęcił swą obecnością plac budowy Wyższego Seminarium Duchownego w Szczecinie. Na spotkanie z Maryją przychodzili przedstawiciele wszystkich warstw społecznych: robotnicy z wszystkich gałęzi gospodarki, pracownicy oświaty i kultury, naukowcy i studenci, młodzież szkolna, całe rodziny i ludzie samotni, chorzy⁴⁸.

Trzeci raz Maryja w swym Jasnogórskim Wizerunku peregrynowała tym razem po całej diecezji od 9 września 1990 r. do 1 września 1991 r. Peregrynacja odbyła się w duchu wezwania *Jasnogórska Matko Kościoła – ocal miłości życie*. Maryja odwiedziła wszystkie parafie diecezji⁴⁹. To wówczas dokonywała się

⁴⁵ K. Majdański, „Otwórzmy drzwi Matce Odkupiciela”. *List pasterski o Nawiedzeniu Kopii Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w Diecezji Szczecińsko-Kamińskiej*, Prezbiterium (1983)7-8, 255-257.

⁴⁶ *Instrukcja duszpasterska na okres przygotowania i przeprowadzenia Nawiedzenia Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej 21-28 VII 1983*, Prezbiterium (1983)7-8, 263.

⁴⁷ *Instrukcja duszpasterska na okres przygotowania i przeprowadzenia Nawiedzenia Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej 21-28 VII 1983*, Prezbiterium (1983)7-8, 258-265.

⁴⁸ *Matka Boża Jasnogórska na Pomorzu Zachodnim*, Prezbiterium (1983)9, 300.

⁴⁹ *Instrukcja duszpasterska przed Nawiedzeniem Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w diecezji szczecińsko-kamińskiej*, Prezbiterium (1990)1-2, 30-41; K. Majdański, „*Jasnogórska Matko Kościoła ocal miłość i życie*”. *List pasterski przed Nawiedzeniem Jasnogórskiego Wizerunku Matki Najświętszej*, Prezbiterium (1990)9-10, 244-249; J. Sosna, *Praca Wydziału Duszpasterskiego*, Prezbiterium (1985)1-5, 108-109.

wielka odnowa wielu parafian, a zwłaszcza rozmodlenie i zatroskanie o życie nienarodzonych.

Cudowny Obraz Pani Jasnogórskiej do Trzebiatowa⁵⁰ przybył z Kołobrzegu⁵¹. Uroczystości rozpoczęły się o godz. 16.00 od przeniesienia kopii Obrazu od świątyni na rynek trzebiatowski. Tam miała miejsce uroczysta Msza św. pod przewodnictwem prymasa Polski kard. Józefa Glempa z okolicznościowym kazaniem. Na początku Mszy św. został odczytany telegram papieża Jana Pawła II. W uroczystość zaangażowały się obok duchowieństwa władze miejskie i służby mundurowe. Na zakończenie uroczystości Obraz został procesjonalnie przeniesiony do świątyni i tam zainstalowany na czas dalszej uroczystości, już parafialnej.

Pożegnanie Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej, który przez cały rok nawiedził wszystkie parafie diecezji, miało miejsce 1 września 1991 r. w bazylice katedralnej. Wobec kilku tysięcy pielgrzymów z 241 parafii, 40 księży biskupów polskich koncelebrowało Mszę św. pod przewodnictwem kard. Franciszka Macharskiego, słowo Boże wygłosił kard. Józef Glemp, prymas Polski. Obecny był też abp Józef Kowalczyk, nuncjusz apostolski w Polsce. Prymas Polski mówił o nawiedzeniu niosącym miłosierdzie Boże, a kończąc homilię, powiedział: „Będziecie tutaj na krawędzi naszej Rzeczypospolitej dbać o to, żeby rosła wiara, rozwijała się sprawiedliwość, żeby kwitła miłość, którą zwiastuje Maryja, a której źródło jest w samym Bogu”⁵².

Biskup K. Majdański w imieniu diecezji złożył wotum, iż w każdej parafii będzie działać: poradnia życia rodzinnego, grono „Miłosiernych wobec najmniej-szych”, a wierni będą ożywieni gruntowną znajomością „odpowiedzialnego rodzicielstwa”⁵³. Nawiązał też do historii tych ziem i jej łączność z Polską: „Tutaj jest Kościół nad Odrą i Bałtykiem. Chce żyć i działać! Chce żyć razem z ochrzczonej Ojczyzną! Chce iść śladami wielkich tradycji. W tym roku Nawiedzenia – 500-lecie małżeństwa Bogusława X, największego Gryfity i Anny z rodu Jagiellonów, siostry św. Kazimierza, tutaj w Szczecinie. A 150 lat przedtem tutaj, w Szczecinie, Bogusław V poślubił Elżbietę z rodu Piastów. Dwie najpotężniejsze dynastie – wśród nas! Tutaj – najszersze okno Ojczyzny na świat. Ojczyzny ochrzczonej, «zawsze wiernej», «Przedmurza chrześcijaństwa». Nie lękajcie się, Sąsiedzi! – Kościół Chrystusowy nikogo nie krzywdził i zawsze uczył Naród przebaczenia i łagodności obyczajów”⁵⁴.

⁵⁰ Archiwum parafii pw. Macierzyństwa NMP w Trzebiatowie, *Kronika parafii*.

⁵¹ M. Czerner, *Kronika Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeszkiej 1972-1992*, Koszalin 1995, 296.

⁵² J. Glemp, *Nawiedzenie niosące miłosierdzie Boże*, *Prezbiterium* (1991)9-10, 255-259.

⁵³ K. Majdański, *Pożegnanie nie jest rozstaniem*, *Prezbiterium* (1991)9-10, 259.

⁵⁴ Tamże, 262-263.

2.2. Figury Pani Fatimskiej

Dwukrotnie też peregrynowała Maryja w wizerunku figury fatimskiej, zarówno za rządów bp. Kazimierza Majdańskiego, jak i abp. Mariana Przykuckiego.

Pierwszy raz zaczęła się w rok po koronacji figury fatimskiej przez papieża Jana Pawła II w Szczecinie 11 czerwca 1987 r. Rozpoczęła się 7 maja 1988 r.⁵⁵ w Siekierkach i odtąd poprzez nawiedzenie 25 kościołów stacyjnych (na przełomie lipca i sierpnia świątyn nadmorskich) oraz w ostatnim etapie bazyliki katedralnej (tutaj zatrzymała się na tydzień) zakończyło się (na zakończenie Roku Maryjnego) – 15 sierpnia 1988 r. na os. Słonecznym w Szczecinie⁵⁶; poza tym zostały wyznaczone 3 stacje, gdzie figura przebywała od 15 minut do 2 godzin⁵⁷. W nowo powstałym sanktuarium figurę Pani Fatimskiej witało ok. 60 tys. wiernych⁵⁸.

Gryfino (7 V – dwugodzinna stacja w drodze do Siekerek); Siekierki (7-9 V), Dębno Lubuskie (9-10 V); Myślibórz (10 V – stacja 15-minutowa); Lipiany (10-12 V); Barlinek (12-14 V); Choszczno (14-16 V); Stargard (16-18 V); Marianowo (18-20 V); Nowogard (20-22 V); od 22 maja do 3 czerwca powrót do katedry szczecińskiej; Maszewo (3-4 VI); od 4 do 19 czerwca powrót do katedry; Resko (19-21 VI); Gryfice (21-23 VI); Trzebiatów (23-25 VI); od 25 czerwca do 22 lipca powrót do katedry; Banie (22-24 VII); Pyrzyce (24 VII stacja 15-minutowa); Kołbacz (24-26 VII); Pilce (26-28 VII); Mrzeżyno (28-29 VII); Niechorze (29-30 VII); Rewal (30-31 VII); Pobierowo (31VII-1VIII); Dziwnów (1-2 VIII); Kołczewo (2-3 VIII); Międzyzdroje (3-4 VIII); Świnoujście (4-5 VIII); Kamień Pomorski (5-6 VIII); Goleniów (6-7 VIII); od 7 do 15 sierpnia pobyt w katedrze.

Peregrynacja rozpoczęła się w Siekierkach – w najdalej na zachód wysuniętej parafii w Polsce, w okolicy krwawych zmagających w kwietniu 1945 r. Jeszcze

⁵⁵ K. Majdański, *O pielgrzymowaniu całej diecezji do pierwszego ukoronowanego wizerunku Matki Bożej*, *Prezbiterium* (1988)4-6, 128-130. Biskup napisał słowo pasterskie 24 kwietnia 1988 r. Wówczas też (24 kwietnia) wydał I Instrukcję duszpasterską pt.: *Diecezja szczecińsko-kamieńska pielgrzymuje do pierwszego ukoronowanego wizerunku Matki Bożej*, *Prezbiterium* (1988)4-6, 133-141.

Przygotował także, 13 maja, list pasterski o łasce pielgrzymowania do Matki Bożej Fatimskiej pt. „Znak wielki” – *wśród nas*, *Prezbiterium* (1988)4-6, 130-133. I tegoż dnia wydał II Instrukcję duszpasterską, *Prezbiterium* (1988)4-6, 141-143.

⁵⁶ K. Majdański, *Słowo pasterskie*, *Prezbiterium* (1988)7-9, 20-21 z dn. 1 sierpnia 1988 r.; K. Majdański, *Dozволь nam chwalić Cię, Panno Święta! Homilia na otwarcie Sanktuarium M.B. Fatimskiej Osiedle Słoneczne w Szczecinie – 15 VIII 1988 r.*, *Prezbiterium* (1988)7-9, 21-26; *Akt Zawierzenia diecezji Matce Bożej Fatimskiej, Szczecin, Sanktuarium M.B. Fatimskiej, 15 VIII 1988 r.*, *Prezbiterium* (1988)7-9, 26-28.

⁵⁷ *Pielgrzymowanie diecezji szczecińsko-kamieńskiej do Matki Bożej*, *Prezbiterium* (1988)4-6, 167-169.

⁵⁸ J. Cichy, *Sanktuarium Niepokalanego Serca NMP w Szczecinie*, *Prezbiterium* (1988)10-12, 65.

w latach 40. XX wieku był tutaj kościół, a w latach 50. został rozebrany. Na jego gruzach powstał nowy – sanktuarium Nadodrzańskiej Królowej Pokoju; 8 maja w murach nowej świątyni pasterz diecezji wmurował w jej ścianę kamień węgielny pochodzący z góry Synaj. 9 maja zaś figura Matki Bożej została przeniesiona (w trzykilometrowej procesji-pielgrzymce) na cmentarz poległych w Siekierkach, gdzie była sprawowana Msza św. w 43. rocznicę zakończenia II wojny światowej⁵⁹. Po Eucharystii figura została przewieziona – samochodem-kaplicą na kolejną stację do Dębna.

14 sierpnia miało miejsce poświęcenie sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej na os. Słonecznym w Szczecinie, zaś 15 sierpnia uroczyste wprowadzenie figury Niepokalanego Serca Maryi do nowego sanktuarium⁶⁰. W sumie w 29 kolejnych kościołach – stacjach Pani Fatimska spotkała się z wiernymi, a teraz została uroczysto wprowadzona do swojego sanktuarium zaprojektowanego na kształt słońca. Z katedry do sanktuarium była przewieziona na samochodowej platformie w towarzystwie ponad 100 samochodów. Na granicy parafii powitał ją kustosz sanktuarium ks. Jan Cichy. Mszy św. pontyfikalnej przewodniczył bp Kazimierz Majdański w towarzystwie bp. Jana Gałęckiego, bp. Stanisława Stefanka i licznych kapłanów. Pasterz diecezji wypowiedział akt zawierzenia diecezji Matce Bożej Fatimskiej wobec ok. 60 tys. wiernych⁶¹. Po Mszy św. figura została zainstalowana na stałym miejscu w kaplicy. Rozpoczęło się także czuwanie ostatniego w tej wielkiej pielgrzymce dekanatu Szczecin-Dąbie. Trwało ono do 17 sierpnia. Sanktuarium zaś stało się miejscem pielgrzymów z diecezji, z Polski, a także z: Algierii, Grecji, RFN, Francji, Rosji i Ukrainy⁶².

Kolejna peregrynacja wpisała się w światową peregrynację Pani Fatimskiej. Peregrynacja figury Matki Bożej Fatimskiej po archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej miała miejsce w dniach 25 maja – 1 czerwca 1996 r.⁶³

⁵⁹ *Pielgrzymowanie diecezji szczecińsko-kamieńskiej do Matki Bożej*, Prezbiterium (1988)4-6, 167-168.

⁶⁰ A. Offmański, A. Steckiewicz, *Sanktuarium Maryjne na Osiedlu Słonecznym w Szczecinie*, Prezbiterium (1988)7-9, 68-70; K. Majdański, *Słowo pasterskie*, Prezbiterium (1988)7-9, 20-21 z dn. 1 sierpnia 1988 r.; K. Majdański, *Dozwól nam chwalić Cię, Panno Święta! Homilia na otwarcie Sanktuarium M.B. Fatimskiej Osiedle Słoneczne w Szczecinie – 15 VIII 1988 r.*, Prezbiterium (1988)7-9, 21-26.

⁶¹ *Akt Zawierzenia diecezji Matce Bożej Fatimskiej, Szczecin, Sanktuarium M.B. Fatimskiej, 15 VIII 1988 r.*, Prezbiterium (1988)7-9, 26-28.

⁶² A. Offmański, A. Steckiewicz, *Sanktuarium Maryjne na Osiedlu Słonecznym*, 69-70; J. Cichy, *Sanktuarium Niepokalanego Serca NMP*, 65.

⁶³ M. Przykucki, *Fatima – wezwanie! List pasterski na nawiedzenie Matki Bożej Fatimskiej w archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej od 25 maja do 1 czerwca 1996 r.*, Prezbiterium (1996)5-6, 172-175.

Celem Nawiedzenia figury Matki Bożej Fatimskiej było obudzenie ducha pokuty u wiernych⁶⁴. Zresztą mocno wyartykułował to arcybiskup metropolia Marian Przykucki w liście pasterskim na czas nawiedzenia: „Czego oczekujemy od Matki Bożej Fatimskiej tu, na ziemi nad Odrą i Bałtykiem? Powiedzmy sobie szczerze: figura Matki Bożej Fatimskiej przybywa na teren moralnie skomplikowany. Ileż tu obojętności religijnej, małżeństw niesakramentalnych, lekceważenia życia od poczęcia. Ileż rozbitych rodzin, ileż biedy moralnej i materialnej! Obok rzeszy archidiecezjan świadczących wiarą i życiem o Chrystusie, wielu żyje tak, jakby Boga nie było. W takich okolicznościach przyjmujemy orędzie fatimskie, ciągle przypominane i rozważane przez Kościół w poszczególnych krajach”⁶⁵. Stąd też nawiedzenie wyznaczonych parafii było poprzedzone Triduum, a we wszystkich parafiach archidiecezji niedziela poprzedzająca nawiedzenie – była Dniem Fatimskim. Na wszystkich stacjach nawiedzenia byli obecni biskupi.

Przywitanie figury miało miejsce 25 maja (sobota) w Trzebiatowie⁶⁶. Figura była przewieziona z Kołobrzegu – diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej. Jeszcze tego samego dnia figura przybyła do Kamienia (25/26.05). W kolejnych dniach figura Pani Fatimskiej nawiedziła: Międzyzdroje, Świnoujście (parafia Chrystusa Króla), Wolin, Gryfice (parafia Wniebowzięcia NMP – całonocne czuwanie) – 26 maja; Nowogard (parafia Wniebowzięcia NMP), Goleniów (św. Katarzyny – całonocne czuwanie) – 27 maja; Pyrzyce (św. Ottona), Gryfino (Nawiedzenia NMP), Chojna (Świętej Trójcy – całonocne czuwanie) – 28 maja; Myślibórz (św. Jana Chrzciciela), Barlinek (Niepokalanego Serca NMP – całonocne czuwanie) – 29 maja; Choszczno (Narodzenia NMP), Stargard Szcz. (Królowej Świata – całonocne czuwanie) – 30 maja; Szczecin (Niepokalanego Serca NMP – Sanktuarium Pani Fatimskiej), Police (św. Kazimierza) i bazylika katedralna – 31 maja. Figura przybyła do katedry o godz. 20.00 witana przez dzieci, władze miejskie i Księdza Arcybiskupa. Po Apelu Jasnogórskim odbyła się procesja fatimska ulicami miasta ze świecami (stacja I – kościół św. Jana Chrzciciela, II stacja – kościół NSPJ, III stacja – kościół św. Wojciecha i IV stacja – św. Jan Ewangelisty), powrót do katedry i czuwanie w katedrze.

1 maja o godz. 10.00 miała miejsce Msza św. ze święceniami kapłańskimi, a po niej o godz. 12.30 nastąpiło pożegnanie figury, podczas którego abp Marian Przykucki dokonał Aktu Zawierzenia Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej

⁶⁴ *Instrukcja Nawiedzenia Figury Matki Bożej Fatimskiej 25.05-01.06.1996 r.*, Prezbiterium (1996)5-6, 180.

⁶⁵ M. Przykucki, *Fatima – wezwanie!*, 172-173.

⁶⁶ Już 7 października 1996 r. abp Marian Przykucki powołał Sanktuarium Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny w Trzebiatowie. W nim odniósł się to peregrynacji figury Pani Fatimskiej w archidiecezji, które rozpoczęło się 25 maja w Trzebiatowie.

Matce Bożej Fatimskiej⁶⁷. Następnie w eskorcie policji figura została odprowadzona do Dębna Lubuskiego i tam po Eucharystii nastąpiło pożegnanie z archidiecezją⁶⁸. Ksiądz Arcybiskup wysłał też telegram do Ojca świętego Jana Pawła II⁶⁹.

Udział wiernych w nawiedzeniu był wyjątkowo liczny. W samej procesji świątla w Szczecinie wzięło udział ponad 40 tys. wiernych. W czasie nawiedzenia obok święceń kapłańskich była też modlitwa przy figurze na placu budowy kościoła św. Kazimierza w Policach, a w Choszczynie odbyło się spotkanie biskupów metropolii szczecińsko-kamieńskiej. Księża biskupi obok czuwania i sprawowania Eucharystii wzięli udział w roboczym spotkaniu, na którym m.in. bp Marian Błażej Kruszyłowicz wygłosił referat nt. „Euroregiony oraz szanse i zagrożenia w związku z wchodzeniem do Unii Europejskiej”. Biskup Kruszyłowicz wysłał z tego metropolitalnego spotkania sprawozdanie do abp. Józefa Kowalczyka, nuncjusza apostolskiego w Polsce⁷⁰.

Zakończenie

Pomorze Zachodnie, uświęcone obecnością maryjną w swoich historycznych miejscach kultu, domagało się ich odtworzenia i powołania nowych. Stąd też za rządów bp. Kazimierza Majdańskiego powstały sanktuaria w Siekierkach i Szczecinie, a za abp. Mariana Przykuckiego – 4 nowe w: Brzesku, Resku, Choszczynie i Trzebiatowie.

To dzieło rozkrzewiania kultu maryjnego na tych ziemiach zostało mocno wzmocnione w różnych przejawach w związku z siedmioma peregrynacjami wizerunków maryjnych po tych ziemiach: Pani Rokitniańskiej – w związku z zawierzeniem Polski Niepokalanemu Sercu Maryi; Pani Jasnogórskiej – w związku z Millennium Chrztu Polski, umocnieniem wiernych w czasie stanu wojennego, podziękowaniem za II Pielgrzymkę Jana Pawła II do Ojczyzny i rozbudzeniem wiary w ludzie zachodniopomorskim w spokojnym trwaniu u stóp Maryi; Pani Fatimskiej – w związku z podziękowaniem za koronację przez papieża Jana Pawła II pierwszej figury fatimskiej w Polsce oraz obudzeniem ducha pokuty u wiernych.

⁶⁷ *Nawiedzenie Matki Bożej Fatimskiej w archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej od 25 maja do 1 czerwca 1996 r.*, Prezbiterium (1996)5-6, 172-184; *Akt Zawierzenia Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej Pani Fatimskiej*, Prezbiterium (1996)5-6, 181-183.

⁶⁸ *Trasa wędrówki Figury Matki Bożej Fatimskiej w Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*, Prezbiterium (1996)5-6, 176-179.

⁶⁹ M. Przykucki, *Telegram do Ojca Świętego na zakończenie nawiedzenia figury Pani Fatimskiej*, Prezbiterium (1996)5-6, 183-184.

⁷⁰ *Kalendarz zajęć ks. bpa Mariana Błażeja Kruszyłowicza*, Prezbiterium (1996)5-6, 206.

Słowa kluczowe: sanktuaria maryjne, pobożność maryjna, Pomorze Zachodnie, archidiecezja szczecińsko-kamieńska, Obraz Jasnogórski, figura fatimska.

Summary

MARIAN PEREGRINATIONS IN WESTERN POMERANIA

Western Pomerania is sanctified by Marian presence in the region's historical sites of veneration. Since they were destroyed in Protestant times, there arose a crying need for their reopening and establishing the new ones. Subsequently, during Bishop Kazimierz Majdański's ministry, there appeared Marian sanctuaries in Siekierki and in Szczecin. Also, four new sites of veneration (in Brzesk, Resk, Choszczno and Trzebiatów) came into being under Archbishop Marian Przykucki. These sites of veneration largely contribute to Marian devotion upheld by the presence of numerous Marian churches (279), which testify to the faith and piety of the People of God. Nevertheless, it was the wish of the faithful to encounter the Blessed Virgin Mary, Queen of Poland in Her revered icon of the Jasna Góra Monastery or in that of Our Lady of Fatima. The growing Marian devotion found its full expression in the seven peregrinations of the images of the Most Holy Virgin Mary: Our Lady of Rokitno (in connection with entrusting Poland to the Immaculate Heart of Mary in 1946), Our Lady of Częstochowa (owing to the millennial celebrations of 1961- 1966 commemorating the Baptism of Poland in 966, when uplifting the faithful during the martial law in 1982, and during the expression of thanks for the second pilgrimage of John Paul II to his homeland in 1983). Further occasions include awakening the faith in the Western Pomeranian people in their peaceful perseverance at the feet of Mary (1990-1991), the coronation of Poland's first statue of Our Lady of Fatima by Pope John Paul II (1988) as well as the inspiring of the spirit of humility in the faithful (1996).

Key words: Marian sanctuaries, Marian devotion, Western Pomerania,, the Archdiocese of Szczecin-Kamień, , the Icon of Our Lady of Częstochowa, a statue of Our Lady of Fatima.

Bibliografia

Archiwalne

Archiwum Archidiecezjalnym w Szczecinie

Diecezjalna Pielgrzymka na Jasną Górę 1964.

Archiwum Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej w Zielonej Górze

Kronika 10-lecia parafii ordynariatu gorzowskiego, t. 5, nr 144, Historia pierwszego dziesięciolecia parafii Rzym.-Kat. Pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu, 1271.

- Kronika 10-lecia parafii ordynariatu gorzowskiego*, t. 5, nr 144, ks. J. Anczarski, Praca ks. Józefa Anczarskiego w Kurii Biskupiej i w diecezji gorzowskiej w latach: 29 XII 1950-30 VI 1963, Gorzów Wlkp. 1963, 77.
- sygn. LR4, Rokitno, nr 1244, lata 1961-1980, *Sprawozdanie z badania technologicznego cudownego obrazu Matki Bożej z Rokitna*, pow. Międzyrzecz.
- WD, nr 1815, *Pielgrzymka dla księży diecezji gorzowskiej na Jasną Górę – listopad R.P. 1961*, rok 1961 (mps).
- WD, nr 2544, *Kronika nawiedzenia*, część X, *Diecezja gorzowska* (mps).
- Archiwum parafii pw. Macierzyństwa NMP w Trzebiatowie
Kronika parafii.
- Archiwum parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu
- A. Delerdt, *Historia cudownego obrazu MB Bolesnej Skrzatuskiej oraz opis cudów działanych w Skrzatuszu, pisane w j. polskim w 1789*, rękopis.
- Archiwum prywatne autora, J. Anczarski, *Początki diecezji gorzowskiej*, cz. I, *Rządcy diecezji gorzowskiej*, 85 i 176, (mps).
- Archiwum Wyższego Seminarium Duchownego w Paradyżu
- B. Dratwa, *Korzenie polskości i wiary. Sanktuaria diecezji gorzowskiej*, Konradowo 1980, (mps).

Drukowane

- Akt Zawierzenia Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej Pani Fatimskiej*, Prezbiterium (1996)5-6, 181-183.
- Akt Zawierzenia diecezji Matce Bożej Fatimskiej, Szczecin, Sanktuarium M.B. Fatimskiej, 15 VIII 1988 r.*, Prezbiterium (1988)7-9, 26-28.
- Akt poświęcenia się narodu polskiego Niepokalanemu Sercu Najświętszej Maryi Panny*, ZAA (1946)4, 11-12.
- Instrukcja dotycząca „Peregrynacji” kopii cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji gorzowskiej*, GWK (1961)8, 280-287.
- Instrukcja duszpasterska na okres przygotowania i przeprowadzenia Nawiedzenia Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej 21-28 VII 1983*, Prezbiterium (1983)7-8, 258-265.
- Instrukcja duszpasterska przed Nawiedzeniem Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w diecezji szczecińsko-kamieńskiej*, Prezbiterium (1990)1-2, 30-41.
- Instrukcja Nawiedzenia Figury Matki Bożej Fatimskiej 25.05-01.06.1996 r.*, Prezbiterium (1996)5-6, 180.
- Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. 1, J. Zakrzewski (red.), Poznań 1877, nr 126.

- Przykucki M., *Dekret potwierdzający istnienie Sanktuarium Maryjnego w Brzesku, Szczecin, 8 grudnia 1992 r.*, *Prezbiterium* (1992)11-12, 328-329.
- Przykucki M., *Dekret ustanawiający Sanktuarium Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny w Trzebiatowie, Szczecin, 7 października 1996 r.*, *Prezbiterium* (1996)9-10, 292-294.
- Przykucki M., *Dekret ustanawiający Sanktuarium Maryjne w Resku, Szczecin, 25 marca 1993 r.*, *Prezbiterium* (1993)3-4, 99-100.
- Przykucki M., *Dekret ustanawiający Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Choszczynie, Szczecin 8 grudnia 1993 r.*, *Prezbiterium* (1993)11-12, 330-332.

Opracowania

- Anczarski J., *Nawiedzenie Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w diecezji gorzowskiej 29 X 1961 – 10 II 1963*, GWK (1963)5, 132-139.
- Baciński A., *Pielgrzymkowe miejsca maryjne w diecezji gorzowskiej, cz. II*, GWK (1958)3, 165-172.
- Cichy J., *Sanktuarium Niepokalanego Serca NMP w Szczecinie*, *Prezbiterium* (1988)10-12, 65-67.
- Czerner M., *Kronika Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 1972-1992*, Koszalin 1995.
- Dratwa B., *Sanktuaria diecezji gorzowskiej*, GWK (1976)3, 104-112.
- Glemp J., *Nawiedzenie niosące miłosierdzie Boże*, *Prezbiterium* (1991)9-10, 255-259.
- Jedliński A., *Gorzów pod znakiem Marii*, *Tygodnik Katolicki* (1946)14, 1.
- Kalendarz zajęć ks. bpa Mariana Błażeja Kruszyłowicza*, *Prezbiterium* (1996)5-6, 199-206.
- Kamieńska K. (red.), *Madonna z Rokita*, Gorzów Wlkp. 1997.
- Krzystek A., *Tytuły kościołów archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej – świadectwo wiary i pobożności ludu Bożego*, *Colloquia Theologica Ottoniana* (2011)2, 81-104.
- Majdański K., *„Znak wielki” – wśród nas*, *Prezbiterium* (1988)4-6, 130-133.
- Majdański K., *„Jasnogórska Matko Kościoła ocal miłość i życie”. List pasterski przed Nawiedzeniem Jasnogórskiego Wizerunku Matki Najświętszej*, *Prezbiterium* (1990)9-10, 244-249.
- Majdański K., *„Otwórzmy drzwi Matce Odkupiciela”. List pasterski o Nawiedzeniu Kopii Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*, *Prezbiterium* (1983)7-8, 253-257.
- Majdański K., *Akt Oddania Jasnogórskiej Matce Kościoła i Królowej Polski diecezji szczecińsko-kamieńskiej*, *Prezbiterium* (1982)5, 146-155.

- Majdański K., *Diecezja szczecińsko-kamieńska pielgrzymuje do pierwszego ukoronowanego wizerunku Matki Bożej*, *Prezbiterium* (1988)4-6, 133-141.
- Majdański K., *Dozwól nam chwalić Cię, Panno Święta! Homilia na otwarcie Sanktuarium M.B. Fatimskiej Osiedle Słoneczne w Szczecinie – 15 VIII 1988 r.*, *Prezbiterium* (1988)7-9, 21-26.
- Majdański K., *Homilia wygłoszona podczas uroczystości konsekracji Sanktuarium Matki Bożej Nadodrzańskiej Królowej Pokoju w Siekierkach nad Odrą 6 maja 1990 roku*, *Prezbiterium* (1990)5-6, 119-123.
- Majdański K., *II Instrukcja duszpasterska*, *Prezbiterium* (1988)4-6, 141-143.
- Majdański K., *Instrukcja duszpasterska o przygotowaniu i przebiegu nawiedzenia obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w katedrze szczecińskiej 21-28 kwietnia 1982 r.*, *Prezbiterium* (1982)5, 139-145.
- Majdański K., *List pasterski biskupa szczecińsko-kamieńskiego o przybyciu Jasnogórskiego Obrazu Nawiedzenia do katedry św. Jakuba Apostoła w Szczecinie*, *Prezbiterium* (1992)3, 87-91.
- Majdański K., *O pielgrzymowaniu całej diecezji do pierwszego ukoronowanego wizerunku Matki Bożej*, *Prezbiterium* (1988)4-6, 128-130.
- Majdański K., *Pożegnanie nie jest rozstaniem*, *Prezbiterium* (1991)9-10, 259-263.
- Majdański K., *Słowo pasterskie*, *Prezbiterium* (1988)7-9, 20-21.
- Masalski R., *Dzieje diecezji szczecińsko-kamieńskiej 1972-1992*, Szczecin 2016.
- Matka Boża Jasnogórska na Pomorzu Zachodnim*, *Prezbiterium* (1983)9, 299-300.
- Nawiedzenie Matki Bożej Fatimskiej w archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej od 25 maja do 1 czerwca 1996 r.*, *Prezbiterium* (1996)5-6, 172-184.
- Nawiedzenie Wizerunku Matki Bożej Jasnogórskiej w katedrze szczecińskiej (21-28 IV 1982 r.)*, *Prezbiterium* (1982)5, 169-171.
- Nawiedzenie Wizerunku Matki Bożej Jasnogórskiej w katedrze szczecińskiej (21-28 IV 1982 r.)*, *Prezbiterium* (1982)5, 169-171.
- Nowicki E., *Rozporządzenie w sprawie ofiarowania parafii Niepokalanemu Sercu Najśw. Marii Panny*, *ZAA* (1946)5, 27-30.
- Offmański A., Steckiewicz A., *Sanktuarium maryjne na osiedlu Słonecznym w Szczecinie*, *Prezbiterium* (1988)7-9, 68-70.
- Pielgrzymka księży diecezji gorzowskiej na Jasną Górę – listopad R.P. 1961-*, *GWK* (1962)7, 193-213.
- Pielgrzymowanie diecezji szczecińsko-kamieńskiej do Matki Bożej*, *Prezbiterium* (1988)4-6, 167-169.
- Plan nawiedzenia Obrazu MB Częstochowskiej parafii diecezji gorzowskiej*, *GWK* (1961)9, 304-306.
- Plan peregrynacji Obrazu MB Częstochowskiej c.d.*, *GWK* (1962)6, 186-188.
- Plan peregrynacji Obrazu MB Częstochowskiej c.d.*, *GWK* (1962)2, 49-53.

- Pluta W., *Kazanie wygłoszone w dniu 10 II 1963 r. w Zielonej Górze przez J.E. Ks. Biskupa Ordynariusza Gorzowskiego z okazji zakończenia peregrynacji Obrazu Matki Boskiej*, GWK (1963)4, 102-107.
- Pluta W., *List pasterski*, GWK (1961)8, 276-280.
- Płaczek P., *Ustanowienie Sanktuarium Dzieci Fatimskich w Szczecinie*, KnOiB-Niedziela (2014)44, V.
- Przykucki M., *Fatima – wezwanie! List pasterski na nawiedzenie Matki Bożej Fatimskiej w archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej od 25 maja do 1 czerwca 1996 r.*, Prezbiterium (1996)5-6, 172-175.
- Przykucki M., *Telegram do Ojca Świętego na zakończenie nawiedzenia figury Pani Fatimskiej*, Prezbiterium (1996)5-6, 183-184.
- Sobociński J.K., *Paradyż – placówka wychowawcza w latach 1834-1952*, w: P. Socha (red.) przy współpracy Z. Leca, *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na ziemi lubuskiej, Pomorza Zachodnim i północnym (1945-1995)*, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998, 37-69.
- Socha P., *Nawiedzenie kopii cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, w: P. Socha (red.) przy współpracy Z. Leca, *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na ziemi lubuskiej, Pomorza Zachodnim i północnym*, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1988, 446-453.
- Socha P., *Sanktuarium Matki Bożej w Rokitnie*, w: P. Socha (red.) przy współpracy Z. Leca, *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na ziemi lubuskiej, Pomorza Zachodnim i północnym (1945-1995)*, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998, 422-446.
- Sosna J., *Praca Wydziału Duszpasterskiego*, Prezbiterium (1985)1-5, 104-111.
- Swastek J., *Opactwo w Paradyżu pod zarządem opatów polskiej narodowości (1558-1776)*, w: J. Karczewska (red.), *Opactwo cysterskie w Paradyżu. Jego rola w dziejach i kulturze pogranicza*, Zielona Góra 2004, 63-71.
- Tindal-Robertson T., *Krew i nadzieja. Orędzie fatimskie w nauczaniu papieży*, Szczecinek 2012.
- Trasa wędrówki Figury Matki Bożej Fatimskiej w Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*, Prezbiterium (1996)5-6, 176-179.
- Wejman G. – Rasmus A. (opr.), *Jan Paweł II w Szczecinie*, Szczecin 2002.
- Wejman G., *Aktualność „Orędzia wieku”*, Rocznik Skrzatuski, 5(2017)123-139.
- Wejman G., *Kult maryjny w Trzebiatowie*, Rocznik Skrzatuski, 1(2013)117-135.
- Wojtkiewicz B., *Królowa Nadodrzańskich Łęgów, Sanktuarium w Siekierkach, Kościół nad Odrą i Bałtykiem* (1992)19, 8.
- Wyszyński S., *Gody w Kanie*, GWK (1963)4, 97-102.